

виток прогнозно-аналітичних досліджень, академіка-секретаря Відділення економіки НАН України директора Інституту економіки та прогнозування НАН України В.М. Гейця (керівника тематичного напрямку Державної програми) «Перспективи розвитку економіки України та можливий вплив на них інноваційних факторів», виконавчого директора Компанії сприяння інноваційному розвитку та трансферу технологій у Сполученому Королівстві Бена Феррарі «Програма Форсайт як ефективний механізм взаємодії органів законодавчої та виконавчої влади Великої Британії з науковою спільнотою та широкою громадськістю», директора ЦДПН НАН України, заступника голови науково-технічної ради Державної програми Б.А.Маліцького «Науково-технологічне прогнозування як відповідь на виклики часу». Про перспективи створення в Україні постійно діючої програми прогнозування та використання результатів прогнозно-аналітичних досліджень розповів у своєму виступі на першому пленарному засіданні симпозиуму заступник начальника управління інноваційного розвитку секретаріату Кабінету Міністрів України Г.М.Довгаль.

Всього на пленарних засіданнях було заслухано 18 доповідей, проте основна робота симпозиуму була зосереджена на 8 засіданнях «круглих столів», на кожному з яких обговорювались результати прогнозно-аналітичного дослідження за двома тематичними напрямками Державної програми. У цьому обговоренні виступило 125 учасників симпозиуму. Високому фаховому рівню дискусій сприяла участь у його роботі провідних вчених академії А.Г. Наумовця, І.К. Походні, В.В. Скорохода, В.М. Гейця, С.В. Комісаренка, Ю.І. Кундієва, М.В. Новикова, В.П. Кухаря, О.В. Палагіна, В.В. Гончарука та інших.

Симпозиум продемонстрував велику зацікавленість багатьох науковців України у прогнозно-аналітичних дослідженнях, їх розуміння того, що такі дослідження можуть стати дієвим механізмом взаємодії науки і влади, науки і суспільства, засобом здійснення реального впливу наукової спільноти на політику держави в науково-технологічній та інноваційній сферах. Обговорення на засіданнях «круглих столів» симпозиуму попередніх результатів виконання Державної програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку на 2004—2006 роки дозволило зробити важливий крок у їх осмисленні та узагальненні, виробленні пропозицій щодо системних державних пріоритетів у цій сфері.

Учасники обговорення відзначали, що реалізована на симпозиумі форма організації «круглих столів» із залученням фахівців різних спеціальностей дозволила здійснити плідне міждисциплінарне спілкування вчених та виробничників, й пропонували частіше організовувати подібні зустрічі не тільки в інтересах виконання даної конкретної програми.

Практично всі, хто виступив на симпозиумі, висловлювали своє переконання в тому, що прогнозно-аналітичні дослідження з участю великої кількості науковців і фахівців промисловості необхідно продовжувати.

Робота по реалізації Державної програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку на 2004—2006 роки продовжується.

О.С. Попович,
канд. фіз.-мат. наук

Всеукраїнська науково-методична конференція «Викладання історії науки і техніки в університетах України»

13—14 квітня 2006 р. у Харкові за ініціативою Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» відбулась конференція, присвячена проблемам викладання історії науки і техніки у вищих навчальних закладах України. Ініціатива проведення цього заходу була підтримана Міністерством освіти і науки України, Центром досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН

України, Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут», Дніпропетровським національним університетом, Інститутом історії України НАН України, Відділенням історії науки, освіти і техніки Академії наук вищої школи.

У роботі конференції взяли участь понад 100 істориків науки і техніки з 38 вищих навчальних закладів і наукових установ більш

ніж 10 міст України. Мета конференції полягала в тому, щоб популяризувати історію науки і техніки, підняти її роль та значення як предмета, обов'язкового для викладання у вищих навчальних закладах України.

З привітанням до учасників конференції звернувся ректор найстарішого вищого технічного навчального закладу України — НТУ «ХПІ» — доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України, заслужений працівник вищої школи України Л.Л.Товажнянський. Він відзначив, що конференція є першою, де розглядатимуться нагальні питання викладання і дослідження в галузі історії науки і техніки в університетах України. Її робота актуальна тому, що наголошує на вимоги, які сьогодні постали перед національною вищою освітою, а саме на необхідність наближення її до європейської та світової системи освіти. Л.Л.Товажнянський підкреслив, що ще наприкінці XIX століття В.І.Вернадський бачив в історії науки самостійну галузь наукового знання зі своїми специфічними проблемами, завданнями і методами. Наукова спадщина вченого містить велику кількість ідей і думок, спостережень про розвиток науки і техніки, їх роль в суспільстві, методологію історії науки і техніки.

Ректор НТУ «ХПІ» підкреслив, що наприкінці XIX — на початку XX століття значна кількість робіт вчених у спеціальних галузях науки супроводжувалась історичним оглядом. Такий огляд за багатством фактичного матеріалу, новизною і трактуванням являв собою оригінальне історико-наукове дослідження. Прикладом таких праць є роботи В.Л.Кирпичова, К.О.Зворикіна, В.С.Кнаббе, В.О.Геміліана, П.П.Копняєва та інших вітчизняних і зарубіжних вчених.

Наприкінці 20-х років минулого століття за ініціативою В.В. Данилевського (випускника Харківського технологічного інституту 1923 р.) в Радянському Союзі почали створюватися кафедри історії науки і техніки. Вони сприяли оволодінню навчальними дисциплінами у вищих навчальних закладах, особливо в галузі природничих і технічних наук, збагачували духовний «бюджет» спеціаліста.

Однак у 50-ті роки минулого століття кафедри історії науки і техніки в Радянському Союзі були закриті. Це мало негативні наслідки, особливо для вищої технічної школи. Історик науки і техніки став сприйматись

як «підсобний чорнороб природодослідника», а історія науки і техніки — як «незначний вступний елемент самої науки і техніки». З початку 90-х років у Харківському політехнічному на всіх факультетах для студентів усіх спеціальностей почали читати навчальну дисципліну «Історія науки і техніки». У НТУ «ХПІ» це не виключало того, що для кожної спеціальності читався курс історії профілюючої спеціальності або галузі. Відзначаючи привабливі риси історії науки і техніки як навчальної дисципліни, Л.Л.Товажнянський відзначив і те, що вона постійно оновлюється за результатами дослідницької роботи викладачів.

Цінність цієї унікальної й оригінальної навчальної дисципліни полягає в тому, що вона розвиває правильне уявлення про науку і техніку; сприяє зростанню загальної та професійної культури, розвитку синергетичного мислення, має першорядне значення для формування науково-технічного світогляду, формує інтелект людини, показує зв'язок науково-технічних, соціально-економічних, екологічних, демографічних та інших актуальних проблем людства.

Л.Л.Товажнянський зробив цікавий висновок з досвіду НТУ «ХПІ». Провідні професори — вчені-дослідники цього навчального закладу — формували наукові школи. Тут накопичувалися традиції єднання науки, освіти, виховання і моральності в єдину систему. Займаючись дослідженнями, вони пропагували синтез наукових знань. За цим самі ставали істориками науки і техніки. Таким чином, звертаючись до історії науки і техніки, вчені виробляли сувору методіку прогнозування розвитку науки чи техніки на майбутнє. За цим змістовно і якісно змінювався навчальний процес.

Тематика виступів учасників конференції чітко окреслює дві науки, які систематично вивчають досвід діяльності людини. Перша з них — історія науки і техніки, яка узагальнює історичні закономірності науково-технічного прогресу. Друга — філософія. Вона зосереджує свою увагу на методологічних проблемах і найбільш загальних закономірностях розвитку людського знання. Своїх тісно взаємопов'язаних цілей обидві галузі знань — філософія й історія науки і техніки — досягають на основі змістового аналізу фактів науки і техніки.

У рамках конференції відбулися пленарне та секційні засідання. На пленарному засіданні були заслухані доповіді провідних науковців України Б.А.Маліцького, В.І.Онопrienка, Ю.О.Храмова, В.С.Савчука, Ю.К.Дупленка, Л.О.Гріффена, присвячені головній темі — виробленню системи

заходів для підвищення наукового рівня досліджень в галузі історії науки і техніки у вищих навчальних закладах України та поширенню масштабів викладання цієї дисципліни.

Особливий інтерес викликала доповідь завідувача першої в Україні кафедри історії науки і техніки, доктора історичних наук, професора Л.М.Бесова «Принципи організації роботи кафедри історії науки і техніки Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут". Діяльність кафедри, зауважив доповідач, базується на розвитку фундаментальних положень праці харківських учених-політехніків С.І.Богомолова і Л.С.Даниленко «Інженер ХХІ століття — найгуманніша професія на Землі». Новий імпульс цьому процесу в університеті було надано після проведення 25 червня 2003 року спільного семінару Міністерства освіти і науки України та Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України.

Кафедра історії науки і техніки в НТУ «ХПІ» почала працювати як структурний підрозділ з 1 вересня 2004 року. Штатний розклад кафедри на початку її створення і на 1 квітня 2006 року — 1 доктор історичних наук, професор, 3 кандидати історичних наук, доценти і старший викладач. На сьогодні в діяльності кафедри історії науки і техніки НТУ «ХПІ» обрано декілька напрямків. По-перше, постійне удосконалення системи організації навчального процесу єднання наукової та викладацької роботи, в основі якої лежить принцип В.Гумбольдта «Від науки — до освіти!». За період з часу заснування кафедри захищено 3 кандидатські дисертації, опубліковано 2 монографії, навчальний посібник (гриф МОН України), 14 статей у фахових виданнях, три нових та оновлених навчальних курсів (один з грифом МОН України). По-друге, відбувається підготовка наукових кадрів, здатних стимулювати навчальний процес відповідно до вимог часу. Завдання кафедри на найближчі чотири роки: підготувати двох докторів (захист відповідно у 2006 і 2008 роках) і 2—3 кандидатів наук (захист у 2008—2009 роках). По-третє, передбачається створення нових робочих планів і програм. На сьогодні відпрацьовано навчальний курс «Харківський політехнічний. Історія. Люди. Традиції. Світовий контекст». Цей курс планується як складова основної навчальної дисципліни «Історія науки і техніки». На кафедрі розроблено і третю навчальну дисципліну «Історія Європи: науковий і освітній простір», якій надано гриф МОН України. Одним з важливих завдань є підготовка дистанційного курсу «Історія науки і техніки». Ка-

федрою підготовлено навчальну програму з історії науки і техніки англійською мовою (для англійських студентів та іноземних студентів — 30 год.). Для студентів німецького технічного факультету підготовлено навчальну програму «Німеччина: історія, наука, культура» (німецькою мовою — 30 год.).

Л.М.Бесов також наголосив, що кафедра не уявляє своєї роботи «у відриві» від діяльності випускаючих кафедр. Підбір до аспірантури і докторантури, здобувачів наукових ступенів тощо ведеться спільними зусиллями. Спільно з науково-дослідною частиною НТУ «ХПІ» за рахунок державного бюджету заплановано виконати проект «Інноваційна діяльність вищої технічної школи України в підвищенні науково-технологічного рівня промислового виробництва». Таке співробітництво, партнерство дає позитивний результат. Так, наприклад, курс історії науки і техніки за минулий рік збагачений дослідженнями з історії розвитку вітчизняного приладобудування, організації науково-дослідної роботи в проблемних лабораторіях НТУ «ХПІ» на етапі науково-технічної революції, діяльності науково-технічних шкіл П.П.Копняєва, Г.Ф.Проскури, В.І.Атрощенко.

Вагоме значення для успішної роботи кафедри історії науки і техніки НТУ «ХПІ» має багатолітнє співробітництво з іншими навчальними закладами та науковими установами України, зокрема: ЦДПІН ім. Г.М.Доброва НАН України (Київ), Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут», Дніпропетровським державним університетом, Відділенням історії та методології науки, освіти і техніки Академії наук вищої школи України. Вже накреслилися точки «стикування» і розвитку партнерства з Інститутом історії НАН України.

Співробітництво проявляється у рецензуванні наукових робіт, публікаціях викладачами, аспірантами, докторантами результатів власних досліджень на сторінках міжнародного журналу «Наука та наукознавство», у виданнях «Нариси з історії природознавства і техніки», «Історія української науки на межі тисячоліть», «Дослідження з історії техніки» та ін. Сьогодні колективом кафедри вже підготовлено для подання до ВАК України проект типової програми кандидатських іспитів зі спеціальності 07.00.07 — історія науки і техніки, що також зроблено у співдружності з науковцями Києва та Дніпропетровська.

Кожні два роки харківські політехніки є активними учасниками Міжнародного київського симпозиуму з проблем розвитку науки і наукознавства. Щорічно кафедра є співучасником організації проведення спільних з НТУУ «КПІ» наукових конференцій, де беруть участь десятки харківських політехніків, аспірантів і пошукувачів наукових ступенів. Ці заходи визнані доброю школою підвищення професійного росту їх учасників.

Доповідач висловив сподівання на підтримку науковцями реалізації плану відкриття в НТУ «ХПІ» спеціалізованої вченої ради по захисту дисертацій за спеціальністю 07.00.07 — «історія науки і техніки». Така рада, зауважив Л.М.Бесов, стане загальним надбанням науково-педагогічних кадрів вищих навчальних закладів України, ще одним центром співробітництва, партнерства у підготовці кадрів вищої кваліфікації. Доповідь професора Бесова була заслухана з великою цікавістю і викликала багато запитань.

Директор Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України, доктор економічних наук, професор Б.А.Маліцький ознайомив присутніх з тією величезною роботою, яку проводить очолюваний ним науково-дослідний заклад з популяризації досліджень в галузі історії науки і техніки та повернення цієї наукової дисципліни в навчальні плани вищої школи України. Центр веде роботу за двома напрямками — підготовка навчальних посібників та формування кадрового потенціалу. Усього за 5 років кількість викладачів з історії науки і техніки за допомогою Центру зросла на 2 доктори наук та 14 кандидатів наук. Центр домігся того, що ВАК України надає дозвіл на проведення разових захистів з історії розвитку 14 галузей наук. Центр підтримав ініціативу НТУ «ХПІ» щодо відкриття спеціалізованої вченої ради по захисту дисертацій за спеціальностями «історія науки і техніки» та «історія техніки».

Визначальним є те, що конференція проводиться в Харкові — місті, який дав світу Нобелівських лауреатів І.І.Мечникова, Саймона Сміта Кузнеця, з Харковом пов'язано також ім'я всесвітньо відомого фізика, лауреата Нобелівської премії Л.Д.Ландау. Харків по праву є одним з головних джерел формування інтелектуального потенціалу в галузі наукових знань та їхнього технологічного застосування.

Доповідач підкреслив: вивчення історії науки і техніки показує, що не війни і революції найчастіше руйнували цивілізації і стирали з

карти планети цілі держави, а це ставало результатом нездатності цих держав виробляти і використовувати наукові знання в цивільній та військовій сферах. Нам потрібні серйозні наукові дослідження, зауважив промовець, адже сьогодні в розвинутих країнах світу 70% усього економічного потенціалу забезпечується за рахунок розвитку науки і техніки. У США фінансування науки збільшено вдвічі, широко залучаються іноземні спеціалісти (52% вчених США не є американцями). У той же час в Україні ситуація вкрай несприятлива. Хоча на словах проголошується перехід України на інноваційний шлях розвитку, однак, наприклад, на фінансування наукових досліджень виділяється втричі менше коштів, ніж на санаторне і медичне обслуговування народних депутатів та вищого керівництва країни. На конференції зібрались науковці, що є подвижниками у своїй справі. Сьогодні, зазначив професор Б.А.Маліцький, викладання історії науки розбите на викладання історії окремих дисциплін — фізики, хімії та ін. Нам важливо звернутися до всієї науки в цілому. Тоді історія науки і техніки буде не тільки наукою про минуле, а й наукою про сучасність і майбутнє, а ідея прогресу нації на основі науки, високих технологій та інноваційної культури стане в Україні дійсністю.

З питань історії фізики виступив завідувач відділу історії науки і техніки Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України, доктор фізико-математичних наук, голова Українського товариства істориків науки Ю.О.Храмов. Доповідач окреслив ряд проблем фізичної науки, а також зупинився на принципово нових підходах у викладанні історії фізики. Ю.О.Храмовим було підкреслено важливу методологічну роль фізики в сучасній науці і теорії пізнання. Було зазначено, що сучасна фізика являє собою складну структуру, де усі її напрямки тісно поєднані між собою завдяки глибокому внутрішньому взаємозв'язку, існуючому між об'єктами матеріального світу і процесами, в яких вони беруть участь. Фізика є і буде провідною наукою природознавства, в той же час вона створила фундамент для всіх його областей. Фізичні методи дослідження набули визначального значення в усіх природничих науках.

Дуже цікавим виявився виступ професора Києво-Могилянської академії, доктора медичних наук Ю.К.Дупленка. У доповіді був проаналізований досвід викладання історії медицини в медичних вузах. Доповідач підкреслив особливу цінність внесення історичного аспекту при викладанні курсу «Філософські проблеми еко-

логії». Ю.К.Дупленко наголосив, що ним зроблено спробу впровадити у викладання курс «Історія природознавства». Цей курс був презентований за методикою «селективних курсів» на факультеті природничих наук Києво-Могилянської академії. Незважаючи на певний інтерес, який виявили до нього студенти, курс не був вибраний для подальшого вивчення. Причина такого становища, на думку доповідача, полягає у надзвичайному прагматизмі сучасного студентства, і це, звичайно, викликає занепокоєння. Необхідно спільними зусиллями підіймати інтерес до вивчення історії природознавства.

Високим рівнем філософського узагальнення і глибокими методологічними підходами відзначався виступ доктора філософських наук, професора В.І.Онопrienка, завідувача відділу Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України. Він зазначив, що актуальність обговорення методологічних проблем викладання історії науки і техніки пов'язана із сучасним етапом розвитку науки, для якого характерні спроби гуманізації науки і техніки. Одним із засобів вирішення цих завдань є залучення матеріалу історико-наукового дослідження. Доповідач всебічно обґрунтував необхідність викладання цього курсу для сучасних спеціалістів. Він особливо зупинився на актуальній методологічній проблемі викладання історії науки і техніки: що саме треба викладати з величезного матеріалу з історії природознавства і техніки. На його думку, доцільно поставити викладання історії науки і техніки широко, і центральним навчальним курсом, поряд зі спеціальними курсами, повинен стати предмет «Всесвітня історія природознавства і техніки». Цей курс має охоплювати розвиток науки зі стародавніх часів до XXI ст. і він повинен бути «історією ідей», а не «історією людей». Системоутворюючим стрижнем у такому курсі може виступити сформоване в методології науки уявлення про наукові картини світу. До курсу всесвітньої історії науки повинен бути об'єктивно і науково коректно введений курс з історії української науки, показані досягнення, що визначили її обличчя в світовому просторі. На думку доповідача, важливим ресурсом історії науки є аналіз помилок і хибних ідей, а також результатів дискусій.

Велику зацікавленість викликав виступ професора Дніпропетровського національного університету В.С.Савчука «Викладання історії фахових дисциплін як необхідна умова підготовки сучасного спеціаліста». Доповідач підкреслив, що на сучасному етапі загальнонавчальним фактом є те, що гуманістична спрямо-

ваність використання результатів інженерної освіти в соціумі є недостатньою і все більше зростає необхідність гуманізації інженерної освіти. Однак сьогодні актуалізація такої парадигми навчання звелася у більшості випадків до механічного введення у систему технічної освіти блоку гуманітарних дисциплін. Доповідач наголосив, що погоджуватися з такою концепцією гуманізації природно-наукової і технічної освіти не можна. У цьому сенсі надзвичайно важливим є викладання історії фахових дисциплін. Сучасна методологія пізнання і побудовані на ній методи викладання не встигають за бурхливим, практично експоненціальним зростанням інформаційного масиву дисциплін природничого, гуманітарного, інженерно-технічного циклів. Зростання інформаційної місткості таких курсів призвело до того, що більшість фундаментальних курсів викладається з дедуктивних позицій як набір певних аксіом та логічних конструкцій. Зміщення в системі фундаментальних та технічних дисциплін у бік раціонального, логічного підходу призводить до нехтування соціально-історичними та моральними аспектами. На мій погляд, підкреслив доповідач, важко не погодитися з тим, що саме такі спеціалісти є органічно підготовленими до сприйняття будь-яких проектів з порушенням моральних, ціннісних та культурних традицій суспільства.

Розрив міжпредметних і міждисциплінарних зв'язків, вузька спеціалізація, деґуманізація освіти призводять, підкреслив В.С.Савчук, до втрати сучасним спеціалістом синтетичності та асоціативності мислення, вкрай негативно впливають на формування його світогляду. У доповіді були запропоновані заходи, які будуть сприяти процесу активізації роботи з викладання історії фахових дисциплін, історії науки і техніки.

Робота конференції була продовжена на двох секціях: «Історія науки і техніки як об'єкт для вивчення і дослідження» та «Теоретико-методологічні основи науки і техніки». У першій секції розглядалося широке коло питань, пов'язаних із викладанням загального курсу історії науки і техніки (доповіді О.І.Серховця, С.П.Рудої, В.А.Шендеровського, В.О.Константинова, О.М.Корнієнка, Л.П.Пономаренко, А.С.Литвинко, В.М.Гамалії, З.А.Шквири та ін.) та історії окремих наук (доповіді А.О.Мамалуя, С.Д.Гопаченко, М.П.Маслова, Г.О.Чернищенко, Н.О.Рижевої, І.Є.Александрової, Н.М.Кушлякової, Г.Л.Звонкової, А.Є.Леня, В.В.Татарчука, В.В.Вакулика, М.В.Зозулі, О.Є.Тве-

ритникової). Програма виявилася насиченою, з доповідями виступило 26 науковців.

У засіданні другої секції «Теоретико-методологічні основи науки і техніки» проведено обговорення окремих ключових питань методики викладання і вивчення навчальної дисципліни. Як і на засіданні першої секції, відбулося багато дискусій. Усього з доповідями на цій секції виступило 14 осіб. Великий інтерес викликала доповідь доктора філософських наук, професора П.Требіна «Гуманітарно-антропологічний напрямок у філософії техніки», який розкрив соціальні, гуманітарні, антропологічні виміри розвитку техніки. Мова йшла про період становлення філософії техніки як спеціальної галузі філософських досліджень, про взаємний зв'язок людини і техніки, вплив техніки на оточуюче середовище, те, як людина сприймає цей світ.

Цікавою була доповідь доктора філософських наук, завідувача кафедри філософії та політології Харківської національної академії народного господарства В.В.Будка. Глибокі знання історії і методології науки, зокрема фізики, дозволили йому детально розкрити тему «Історичні джерела фізикалізму і феноменалізму в філософії науки».

Викликав інтерес і виступ доктора філософських наук, професора Сухіної В.Ф. «Формування екологічної свідомості як проблема інтеграції освітнього процесу в гуманітарному вищому навчальному закладі». На конференції дискутувалися також проблеми інноваційних технологій освітнього процесу в умовах переходу до Болонської освітньої системи.

Інформативними були доповідь канд. філос. наук Л.І.Бондаренко, присвячена методологічним проблемам психоаналізу, та доповідь ст. викладача В.В.Булавіної про стан сучасної університетської освіти і розвитку філософії в університетах. Старший викладач М.М.Нагорний обґрунтовував ідею про необхідність створення навчального курсу і кафедри методології та історії науки і техніки.

Всеукраїнська конференція «Викладання історії науки і техніки в університетах України» мала представницький характер і збрала істориків різних галузей науки, наукознавців. Її проведення підтвердило думку, що подібні заходи є вкрай необхідними для подальшого удосконалення вивчення і досліджень з історії науки і техніки, сприяють активному обміну думками та інноваційними ідеями, встановленню творчих контактів між окремими науковцями і навчальними закладами, допомагають становленню молодих учених.

На завершення виконання програми конференції було прийнято ряд рекомендацій:

1. У вищих навчальних закладах України такі дисципліни, як «Історія науки і техніки» (в цілому) та історія розвитку конкретних наукових напрямків згідно з профілем закладу (історія фізики, хімії, біології, математики та інші), повинні стати невід'ємною складовою частиною навчальних планів.

2. Було б доцільним у провідних вищих навчальних закладах України курси «Історія науки і техніки» (в цілому) та «Концепції сучасного природознавства» ввести до переліку нормативних дисциплін.

3. У навчальних закладах, де створені кафедри історії науки і техніки, слід розширити тематику досліджень, передбачивши для цього в їх штатах, крім викладачів, і посади наукових працівників.

4. У провідних університетах України необхідно передбачити підготовку бакалаврів і магістрів зі спеціальності «Історія науки і техніки», для чого потрібно внести відповідні зміни до Переліку напрямків та спеціальностей, за якими відбувається підготовка спеціалістів у вищих навчальних закладах у відповідності з освітньо-кваліфікаційним рівнем (Постанова Кабінету Міністрів України від 24.05. 1997 р. № 507).

5. Доцільно на базі провідних вищих навчальних закладів створити в Україні ще одну-дві спеціалізовані вчені ради по захисту дисертацій зі спеціальності 07.00.07 — історія науки і техніки.

6. На базі Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України необхідно створити постійно діючі курси підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів України з історії науки і техніки за планами, що узгоджені з Міністерством освіти і науки України.

7. Просити Міністерство освіти і науки України оголосити конкурс на розробку у 2006—2008 роках серії навчальних посібників і підручників з «Історії науки і техніки», а також окремих їх напрямків.

Реалізація вироблених рекомендацій сприятиме підвищенню якості навчання спеціалістів для інформаційного суспільства, наближенню національної освіти до вимог Болонського процесу. Конференція показала доцільність обміну досвідом з різних напрямків вивчення і викладання історії науки і техніки. Актуальність проведеної конференції та вироблені рекомендації дають підстави кваліфікувати її як непересічну подію в науковому житті України.

Г.Л. Звонкова, канд. іст. наук